

RÂFİİ, Abdülkâdir b. Mustafa
(عبدالقادر بن مصطفى الرفاعي)Abdülkâdir b. Mustafa
b. Abdilkâdir er-Râfîî el-Fârûkî
(1832-1905)

Hanefî fakihî, Mısır müftüsü.

Trablus'ta doğdu. Hz. Ömer'in soyundan olup Trablusşam'da Âl-i Râfîî diye tanınan bir ulemâ ailesine mensuptur. Trablus'ta yetişti. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyip şehrin ulemâsından dinî ilimlerle ilgili ilk bilgileri aldıktan sonra 1263'te (1847) ağabeyi Muhammed er-Râfîî'nin yanına Kahire'ye gitti. Ondan fıkıh, İbrâhim el-Bâcûrî, İbrâhim es-Sekkâ, Muhammed el-Üşmûnî, Ahmed Minnetullah es-Sebâsî el-Umeyrî ve diğer âlimlerden hadis, tefsir ve aklî ilimleri okudu. Tahsilini tamamlayınca 1275 (1859) yılında Ezher'de ders vermeye başladı. Yetiştirdiği yüzlerce talebesi arasında Abdurrahman es-Süveysî, Muhammed el-Arûsî, Ahmed el-Arûsî, Mustafa el-Ebyârî, Ahmed Râfîî et-Tahtâvî, Hüseyin el-Cisr, Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, İbrâhim el-Cârim, Muhammed Sâlih el-Baytâr, Abdurrahman er-Râfîî, Muhammed Ali er-Râfîî, Abdürrezzâk er-Râfîî gibi âlimler bulunmaktadır. Ağabeyi Muhammed er-Râfîî'nin 1280'de (1863) vefatı üzerine onun yerine Ezher'deki Revâkû's-Şevâm şeyhliğine ve Dîvânü'l-evkâf müftülüğüne tayin edildi. Bu arada Meclisü'l-ahkâm'a üye seçildi. On iki yıl müftülük görevi yaptıktan sonra Hidiv İsmâil Paşa zamanında Büyük Şer'iyye Mahkemesi'nin iki ilmî meclis şeklinde yeniden düzenlenmesi sırasında ikinci meclisin başkanlığına getirildi (1293/1876) ve beş yıl bu görevde kaldı. Birinci meclis kapatılıp mahkeme tek meclisli hale getirilince reisliği 1313 (1895) yılına kadar yine o yürüttü. Mısır Kadısı Abdullah Cemâleddin'in ayrılması üzerine görevi ona teklif edildiyse de kabul etmedi. Muhammed Abduh'un vefatının ardından 4 Ramazan 1323 (2 Kasım 1905) tarihinde Mısır müftülüğüne getirildiyse de üç gün sonra vefat etti ve Karâfetülmücâvirîn'de defnedildi. İlmî kudretinden dolayı "Küçük Ebû Hanîfe" lakabıyla anılan Râfîî, o sırada biri Ezher şeyhine olmak üzere iki kişiye verilen birinci dereceden "Kisvetü's-şerîf" pâyesiyile ödüllendirilmiştir. Râfîî, özellikle Hanefî fıkhına dair değerli yazmaların da içinde bulunduğu 1457 cilt kitabını Ezher Kütüphanesi'ne vakfetmiş, kitaplar 1927 yılında kütüphaneye aktarılmıştır. Oğlu Muhammed

Reşid er-Râfîî *Tercemetü hayâtî's-Şeyh 'Abdilkâdir er-Râfîî'* (Kahire 1323) adıyla bir eser yazmıştır.

Eserleri. 1. *Takrîrâtü'r-Râfîî'î 'alâ Reddi'l-muhtâr (et-Tahtârü'l-muhtâr li-Reddi'l-muhtâr)*. İbn Âbidîn'in Haskefî'nin *ed-Dürü'l-muhtâr*'ına yazdığı *Reddü'l-muhtâr* adlı hâşiyedeki anlaşılması zor yerleri açıklamak amacıyla kaleme alınmıştır. Müellifin *Reddü'l-muhtâr*'ın kenarına yazdığı açıklamalar önce oğlu Muhammed Reşid tarafından ayrı bir kitap halinde derlenmiş, daha sonra her ikisi tarafından gözden geçirilmiştir. Râfîî'nin, sağlığında ilâvelerde bulunduğu eser onun vefatından hemen sonra oğlu tarafından yayımlanmıştır (I-II, Bulak 1323, 1329; Beyrut 1407/1987; nşr. Muhammed Ali Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-XIV, Beyrut 1415/1994, *Reddü'l-muhtâr* ile birlikte, son iki cilt *Takrîrât* olup sonradan basılmıştır; Beyrut 1418/1998; I-XIV, Riyad 1423/2003). 2. *Takrîrü'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*. Ahmed b. Muhammed el-Hamevî'nin İbn Nuceym'in *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*'ine yazdığı *Ğamzû 'uyûnî'l-beşâ'ir* adlı şerh üzerine kaleme alınmıştır. 3. *Cedvelü'l-ağlâti'l-vâkı'a fi kitâbi Kurreti 'uyûnî'l-ahyâr*. İbn Âbidînzâde'nin babasına ait *Reddü'l-muhtâr*'a yazdığı tekmiledaki hatalarla ilgilidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir b. Mustafa er-Râfîî, *Takrîrâtü'r-Râfîî'î*, Riyad 1423/2003, M. Reşid er-Râfîî'nin girişi, XIII, 3; Serkis, *Mu'cem*, I, 924; Brockelmann, *GAL*, II, 740; Âyide İbrâhim Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabîyyetü'lletî nüşret fi Mısır beyne 'amey 1900-1925*, Kahire 1983, s. 104, 105; Zirikî, *el-A'lâm (Fethullah)*, IV, 46; Abdullah Habîb Nevfel, *Terâcîmü 'ulemâ'i Tarâblus ve üdebâ'ihâ*, Trablus 1984, s. 88-91; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, II, 198-199; Ömer Abdüsselâm Tedmürî, *Mevsû'atü 'ulemâ'i'l-müslîmîn fi târihi Lübnân el-İslâmî: Ricâlü'l-hadis ve'l-'ulâmî'l-insânîyye*, Beyrut 1414/1993, III, 123-129; Zekî M. Mücâhid, *el-A'lâmü's-Şarkîyye*, Beyrut 1994, I, 337; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 2006, s. 160; "Vefâtü's-Şeyh 'Abdilkâdir er-Râfîî", *el-Menâr*, VIII/19, Kahire 1323/1905, s. 759-760.

AHMET ÖZEL

RÂFİİ, Abdülkerîm b. Muhammed
(عبدالكريم بن محمد الرفاعي)Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed
b. Abdülkerîm er-Râfîî el-Kazvînî
(ö. 623/1226)

Şâfîî fakihî.

555 (1160) yılında doğdu. İran'ın Kazvin şehriden olup Hz. Peygamber'in âzatlısı Ebû Râfîî veya Râfîî b. Hadîc'in soyundan geldiği için Râfîî nisbesini almıştır. Takıy-

yüddin İbn Kâdî Şühbe'nin, Kazvin Kadısı Muzafferüddin'in elinde mevcut *et-Tedvin fi aḥbâri Kazvîn*'in nüshasında müellifin bu nisbeyi Râfîî b. Hadîc sebebiyle aldığını ifade ettiği bilgisini aktarmasına karşılık (*Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfî'iyye*, I, 396) anılan eserin matbu nüshasında Râfîî bu konuda kesin bir kanıtı sahip olmadığını, ancak nisbenin Ebû Râfîî ile ilgili olduğu düşüncesini taşıdığını belirtir (*et-Tedvin*, I, 331). Nevevî, bu nisbenin Kazvin yöresinde Râfîian isimli bir beldeden geldiğini ileri sürmekte ve bu bilgi pek çok tabakat kitabında tekrar edilmekeyse de Kazvin yöresinde böyle bir yerin bulunmadığı belirtilmektedir (İbn Kâdî Şühbe, I, 396). Râfîî, babasının 527 (1133) yılında yazdığı muhtasarların sonunda ismini bilinen en büyük dedesinden dolayı Râfîî b. Abdülkerîm diye yazdığını, daha sonra Hz. Peygamber'in ismiyle uyumlu olması için Ahmed ve nihayet Muhammed olarak değiştirdiğini, babasının isminin eski hadis ve fıkıh notlarında Ahmed şeklinde olduğunu, fıkıh eğitimine başladıktan üç veya dört yıl sonra artık Muhammed isminde karar kıldığını belirtir (*et-Tedvin*, I, 330). İlk öğrenimini babasından alan Râfîî'nin tefsir, hadis ve fıkıh okuduğu hocaları arasında Ebü'l-Feth İbnü'l-Bettî, Ebû Süleyman ez-Zübeyrî, Ebü'l-Alâ el-Hemedânî, Mün-tecebüddin el-Kummî, Ebû Hâmid Abdulah b. Ebü'l-Fütûh el-İmrânî gibi âlimler bulunmaktadır. Kazvin'deki ders halkasında yetiştirdiği talebeleri içinde Şam kâdikudatlığı yapan Ahmed b. Halîl el-Mühellebî ve Zekiyyüddin el-Münzirî gibi simalar vardır. Râfîî 623 yılı Zilkade ayında (Kasım 1226) vefat etti.

İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, Acem diyarında Râfîî gibisini görmediğini söyler. Nevevî de Râfîî'nin Şâfîî mezhebi tarihinde önemli bir yeri olan *Fethu'l-'azîz*'ini ihtisar ettiği *Ravzatü'l-ḥâlibîn* adlı eserinin mukaddimesinde onun mezhebe katkısından övgüyle söz ederken büyük bir yekün tutan mezhep kaynaklarındaki görüş ve rivayetleri inceleyerek farklı tarikleri birleştirmeye, dağınık bilgileri ayıklayıp mezhep birliğini veciz ifadelerle yansıtmaya müteahhir fukaha içinde Râfîî'nin muvaffak olduğunu belirtir. Râfîî'nin mezhebe en büyük katkısı bu noktadadır. Yazdıkları eserlerle Râfîî ve Nevevî sonraki dönemlerde mezhep görüşünü temsilde belirleyici olmuş, ikisine birlikte "şeyhân" lakabı verilmiştir. İkisinin ittifak ettiği husus mezhep görüşü olarak kesinlik kazanmış, ihtilâfa düştükleri durumlarda Nevevî'nin görüşü tercih edilmiştir.